

УДК 343.2

Огерук Ігор Степанович,
кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри кримінального права і процесу
Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ГРУЗІЇ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті зроблено спробу порівняти підходи до визначення переліку кримінально караних діянь у сфері службової діяльності за кримінальним законодавством України та Грузії. Визначено, що в українського і грузинського законодавства про кримінальну відповідальність є багато спільних рис у визначенні кримінально караних діянь в сфері службової діяльності. Це пов'язано з тим, що підходи до кримінально-правової кваліфікації злочинних діянь у вказаній сфері є подібними, оскільки ґрунтуються на законодавстві, яке сформувалося, коли зазначені країни були частинами однієї держави. Однак, є і серйозні відмінності, що полягають у особливостях розвитку національних законодавств про кримінальну відповідальність. Проаналізовано та проведено порівняння конкретних складів злочинів у сфері службової діяльності, передбачених Кримінальними кодексами України та Грузії.

Ключові слова: порівняльна характеристика, злочини в сфері службової діяльності, корупційні злочини, зловживання службовим становищем, неправомірна вигода.

Постановка проблеми. Протидія злочинам у сфері службової діяльності є одним із першочергових завдань будь-якої країни, особливо враховуючи те, що зазначені злочинні діяння тісно переплетені із корупцією. У світовому Індексі сприйняття корупції (СРІ) за 2016 рік Україна отримала 29 балів зі 100 можливих. Це на 2 бали більше, ніж минулого року, але недостатньо для країни, влада якої назвала боротьбу з корупцією головним пріоритетом. У всесвітньому рейтингу СРІ Україна цього року посідає 131 місце зі 176 країн з показником 29 балів [1]. Очевидно, що вирішення цієї проблеми неможливе без комплексного підходу, який включає в себе і притягнення до відповідальності осіб, що вчинили кримінально карані діяння в сфері службової діяльності. Врахування міжнародного досвіду в даній сфері відкриває нові можливості у протидії зазначеному негативному явищу. Таким чином, незважаючи на загальний підвищений інтерес до злочинів в сфері службової діяльності як до негативного явища в цілому та до проблемних питань їх протидії зокрема, розробка вказаної проблематики залишається досить актуальною та затребуваною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти протидії злочинам в сфері службової діяльності неодноразово була предметом дослідження таких вчених як М.І. Хавронюка, Г.Л. Шведової, М.І. Мельника, В.О. Навроцького, Є.В. Невмержицького та ін.

Постановка завдання. Метою дослідження є порівняння підходів до визначення переліку кримінально караних діянь в сфері службової діяльності за кримінальним законодавством України та Грузії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перелік злочинних діянь, які посягають на суспільні відносини, що забезпечують нормальну діяльність державного і громадського апарату, в Кримінальному кодексі України передбачено у Розділі XVII «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язані з наданням публічних послуг» [3]. Аналогічні злочинні діяння у Кримінальному кодексі Грузії передбачено в Главі XXXIX «Службові злочини» Розділу одинадцятого «Злочини проти держави» [2].

Зважаючи на те, що Грузія, як і Україна, отримала незалежність внаслідок розпаду СРСР, підходи до кримінально-правової кваліфікації злочинних діянь у вказаній сфері є подібними, оскільки ґрунтуються на законодавстві, яке сформувалося, коли зазначені країни були частинами однієї держави. Так, кримінальним законодавством як України, так і Грузії передбачено кримінальну відповідальність за зловживання службовими повноваженнями, перевищення службових повноважень, хабарництво у різних проявах, службове підроблення та службову

недбалість. Однак, є і серйозні відмінності, що полягають у особливостях розвитку національних законодавств про кримінальну відповідальність. Для прикладу, суб'єкти відповідальності за службові злочини, передбачені у вищевказаній главі Кримінального кодексу Грузії, обмежуються колом осіб, що виконують функції держави та прирівняних до них осіб, а також будь-якими особами, що здійснюють публічно-правові повноваження на підставі законодавства Грузії. Кримінальна відповідальність за аналогічні діяння осіб, що здійснюють керівні, представницькі або інші спеціальні повноваження на підприємстві або в іншій організації недержавних форм власності, передбачена у Главі XXIX «Злочини проти інтересів служби в підприємницьких чи інших організаціях» Розділу восьмого «Економічні злочини» [2].

Статтею 364 КК України передбачено кримінальну відповідальність за зловживання службовим становищем. Аналогом цієї статті у грузинському законодавстві є стаття 332 КК Грузії. Спільність полягає у тому, що зловживання здійснюється з метою отримання будь-якої неправомірної вигоди для себе або інших осіб та повинно причинити істотну шкоду. Відмінності полягають у тому, що кваліфікуючими обставинами в Україні є спричинення тяжких наслідків [3, ч. 2 ст. 364], а у Грузії – вчинення злочину особами, що займають державно-політичні посади [2, ч. 2 ст. 332], та вчинення злочину неодноразово, із застосуванням насильства або зброї, та із образою гідності потерпілого [2, ч. 3 ст. 332]. Крім цього, суб'єкт статті 365² КК України, а саме особа, яка надає публічні послуги, також охоплюється вказаною статтею КК Грузії.

Щодо статті 364¹ КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми [3], то її певним аналогом є стаття 220 КК Грузії «Зловживання повноваженнями», яка передбачає кримінальну відповідальність за використання керівних, представницьких або інших спеціальних повноважень на підприємстві або в іншій організації з урахуванням законних інтересів цієї організації, з метою отримання вигоди або переваг для себе чи інших осіб [2]. Вказана стаття розміщена у Главі XXIX «Злочини проти інтересів служби в підприємницьких чи інших організаціях» Розділу восьмого «Економічні злочини» КК Грузії.

Суттєва відмінність стосується статті 365 КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за перевищення службових повноважень, оскільки суб'єктом відповідальності згідно неї можуть бути суто працівників правоохоронних органів [3]. В законодавстві Грузії існує стаття 333 КК Грузії, яка є певним аналогом статті 365 КК України, однак у ній таких обмежень по суб'єкту злочину немає [2].

Стаття 366 КК України та стаття 341 КК Грузії в цілому подібні та передбачають кримінальну відповідальність за службове підроблення, однак українське законодавство передбачає предметом злочинного діяння суто офіційні документи, в той час грузинське поширює його як на офіційні, так і на приватні документи, якщо це стосується справ підприємств, установ чи організацій. Крім цього, українське законодавство передбачає тяжкі наслідки злочинного діяння як кваліфікуючу обставину [3, ч. 2 ст. 366].

Стаття 367 КК України та стаття 342 КК Грузії майже ідентичні та передбачають кримінальну відповідальність за службову недбалість. Єдине, що їх відрізняє, це те, що в грузинському законодавстві кваліфікуючою обставиною окремо визнається смерть особи внаслідок злочинного діяння, однак це зазначено у частині 2 вказаної статті разом із іншими тяжкими наслідками, що фактично прирівнюється до частини 2 статті 367 КК України. Крім цього, у кримінальному законодавстві Грузії діє стаття 220¹, яка передбачає кримінальну відповідальність за халатність, суб'єктом якої є особи, наділені керівними, представницькими або іншими спеціальними повноваженнями на підприємстві або в іншій організації [2].

Що стосується статті 368 КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою [3], та її певним аналогом може слугувати стаття 338 КК Грузії, яка передбачає кримінальну відповідальність за отримання хабара [2]. Спільним для обох статей є злочинне діяння, яке полягає у:

- прийнятті пропозиції чи обіцянки суб'єктом злочину неправомірної вигоди;
- одержанні суб'єктом злочину неправомірної вигоди.

Неправомірна вигода в обидвох випадках може надаватися як самому суб'єкту злочину, так і третім особам. Відповідно, надається вона за вчинення чи невчинення суб'єктом злочину в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає неправомірну вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої суб'єкту злочину влади чи службового становища.

Відмінності полягають в тому, що по перше, у законодавстві про кримінальну відповідальність Грузії залишилося поняття «хабар», яке у відповідному українському законодавстві змінено на поняття «неправомірна вигода» на підставі Закону України від 18 квітня 2013 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» [4]. По друге, стаття 338 КК Грузії також передбачає кримінальну відповідальність за використання свого службового авторитету з метою хабарництва, що слугує певною аналогією частини 2 статті 369² КК України «Зловживання впливом», яка передбачає кримінальну відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди суб'єктом злочину для себе чи третьої особи за вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, або пропозиція чи обіцянка здійснити вплив за надання такої вигоди [3]. По третє, та ж стаття 338 КК Грузії передбачає кримінальну відповідальність за хабарництво у разі здійснення службового протекціонізму при виконанні посадових повноважень, чого немає в українському законодавстві.

Спільними кваліфікуючими ознаками є величина неправомірної вигоди; вчинення злочину повторно; вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб; вчинення злочину у поєднанні з вимаганням. Певна спільність кваліфікуючих ознак проявляється у вчиненні злочину особою, що займає відповідальне та особливо відповідальне становище (українське законодавство) та вчинення злочину особою, що займає державно-політичну посаду (грузинське законодавство). Натомість в українському законодавстві відсутні такі кваліфікуючі ознаки як попередня судимість за хабарництво та вчинення злочину організовано злочинною групою, які є в КК Грузії [2, ч. 3 ст. 338].

Певним аналогом статті 369 КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за пропозицію, обіцянку або надання неправомірної вигоди службовій особі, є 339 КК Грузії, яка передбачає кримінальну відповідальність за дачу хабара. Спільність ознак та характерні відмінності є такими самими, як і у статей 368 КК України та 338 КК Грузії, які розглянуті вище, окрім того, що стаття 339 КК Грузії передбачає кримінальну відповідальність за дачу хабара особі з метою використання її службового авторитету, що слугує певною аналогією частини 1 статті 369² КК України «Зловживання впливом», яка передбачає кримінальну відповідальність за пропозицію, обіцянку або надання неправомірної вигоди особі, яка пропонує чи обіцяє (погоджується) за таку вигоду або за надання такої вигоди третій особі вплинути на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави [3]. Кваліфікуючі ознаки зазначених статей також різняться. В українському законодавстві ними є повторність; вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб, організованою злочинною групою чи її учасником; надання неправомірної вигоди службовій особі, що займає відповідальне та особливо відповідальне становище [3, ст. 369]. В грузинському законодавстві кваліфікуючими ознаками дачі хабара є вчинення злочину з метою здійснення незаконних дій та вчинення злочину організованою злочинною групою [2, ст. 339]. Як в українському, так і в грузинському законодавстві передбачено звільнення особи від кримінальної відповідальності за описані злочинні діяння в тому разі, якщо вона добровільно заявила про це у відповідні органи. Однак, відмінним є те, що згідно КК України особа повинна зробити добровільну заяву до моменту оголошення їй підозри у вчиненні вказаного злочину та активно сприяти розкриттю злочину, вчиненого особою, яка одержала неправомірну вигоду або прийняла її пропозицію чи обіцянку. Крім цього, зазначене звільнення не застосовується у разі, якщо пропозиція, обіцянка чи надання неправомірної вигоди були вчинені по відношенню до певних категорій осіб [3, ч. 5 ст. 354]. До них відносяться посадові особи іноземних держав, іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому, посадові особи міжнародних організацій, а також члени міжнародних

парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів [3, ч. 4 ст. 18]. В грузинському законодавстві таких обмежень немає, однак юридична особа за вчинення вказаного злочинного діяння карається штрафом [2, ст. 339].

Однак, Розділ XVII «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» КК України та Глава XXXIX «Службові злочини» КК Грузії містять ряд відмінностей. По перше, Кримінальним кодексом Грузії передбачено кримінальну відповідальність за незаконну участь чиновників і прирівняних до них осіб у підприємницькій діяльності [2, ст. 337] та за отримання зазначеними особами незаконного подарунку [2, ст. 340]. В Україні прямої кримінальної відповідальності за такі дії не передбачено. Певні обмеження щодо отримання особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також прирівняними до них особами, подарунків [5, ст. 23], та обмеження щодо сумісництва вказаних осіб і суміщення ними своєї основної роботи з іншими видами діяльності [5, ст. 25], передбачено Законом України «Про запобігання корупції». Певну аналогію вище зазначених дій з українським кримінальним законодавством можна провести, розглядаючи кримінальну відповідальність за незаконне збагачення [3, ст. 368²].

По друге, у вищезазначеній главі КК Грузії наявні статті, що передбачають кримінальну відповідальність за незаконне звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності [2, ст. 334], за примушування до дачі пояснень, показань або висновків [2, ст. 335], а також за порушення службовцями Спеціальної пенітенціарної служби або установи обмеження волі або прирівняними до них особами правил, встановлених на службі / в установі [2, ст. 342¹]. Аналогією в українському законодавстві може бути тільки ст. 273 Кримінального кодексу України, яка встановлює кримінальну відповідальність за примушування давати показання при допиті шляхом незаконних дій. Відповідно, українським законодавством не передбачено прямої кримінальної відповідальності за тиск на експерта при дачі висновку, а також за інші вище перелічені дії.

По третє, у Главі XXXIX «Службові злочини» Кримінального кодексу Грузії відсутні статті, які передбачають кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації, підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, провокацію підкупу, підкупу особи, яка надає публічні послуги, та протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань, як це передбачено відповідними статтями Кримінального кодексу України. Однак, певним аналогом статті 366¹ КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації, є стаття 355 КК Грузії, яка, крім подання недостовірних відомостей у декларації, передбачає кримінальну відповідальність за неподання декларації у поєднанні з адміністративною преюдицією. Вона розташована у Главі XL «Злочини проти порядку управління» Розділу одинадцятого «Злочини проти держави» КК Грузії [2].

Певним аналогом статті 368³ КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, може слугувати стаття 221 КК Грузії, що передбачає кримінальну відповідальність за комерційний підкуп. Спільним для обох статей є, як у випадку із статтями 368 КК України та 338 КК Грузії, саме злочинне діяння, яке стосується хабарництва у діяльності юридичних осіб приватного права незалежно від організаційно-правової форми. Частина перша як однієї, так і другої статті стосується пропозиції, обіцянки або надання неправомірної вигоди службовим особам підприємств, установ та організацій. Частина друга зазначає кваліфікуючі ознаки цього злочинного діяння. Відповідно, повторно або за попередньою змовою групою осіб чи організованою групою в КК України [3, ч. 2 ст. 368³], та групою осіб та неодноразово в КК Грузії [2, ч. 2 ст. 221]. Частина третя обох статей передбачає кримінальну відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суб'єктом злочину неправомірної вигоди для себе чи третьої особи. Частина четверта визначає кваліфікуючі ознаки цього злочинного діяння якими є вчинення повторно або за попередньою змовою групою осіб чи поєднані з вимаганням неправомірної вигоди в українському законодавстві, та вчинення групою осіб, неодноразово та у поєднанні з вимаганням в грузинському законодавстві.

Також, певною аналогією статті 369³ КК України, що передбачає кримінальну відповідальність за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань може слугувати стаття 203 КК Грузії, яка передбачає кримінальну відповідальність за підкуп учасників або організацій професійних спортивних змагань або комерційних видовищних конкурсів, однак вона знаходиться в Главі XXVI «Злочини проти підприємницької або іншої економічної діяльності» Розділу восьмого «Економічні злочини» [2].

Склад злочину, передбаченого статтею 368⁴ КК України, що передбачає кримінальну відповідальність за підкуп особи, яка надає публічні послуги, охоплюється статтями 338 та 339 КК Грузії внаслідок включення до них відповідного суб'єкту відповідальності, що зазначено у примітці до статті 332 КК Грузії [2].

Аналогу статті 370 КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за провокацію підкупу, у кримінальному законодавстві Грузії немає.

Висновки. Таким чином, порівнюючи кримінально-правове регулювання правовідносин у сфері службової діяльності України та Грузії, слід зазначити, що в українського і грузинського законодавства про кримінальну відповідальність є багато спільних рис у цій галузі, що зумовлено певною спільністю історично розвитку. Однак, особливості подальшого розвитку національних законодавств внесли окремі відмінності, що стосуються окремих суб'єктів відповідальності та окремих складів злочину, які, в силу різних підходів у законотворчості, потрапили у різні розділи Кримінальних кодексів обох держав.

Список використаних джерел

1. Индекс корупции CPI-2016: Transparency International Україна : [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <http://ti-ukraine.org/research/indexs-koruptsiyi-cpi-2016>.
2. Кримінальний кодекс Грузії від 22 липня 1999 р. [Електронний ресурс] : станом на 26 липня 2017 р. / Законодательный Вестник Грузии. – Режим доступу до сторінки : <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/16426>.
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. [Електронний ресурс] : станом на 3 вересня 2017 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу до сторінки : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією: Закон України від 18 квітня 2013 р. [Електронний ресурс] : станом на 26 квітня 2015 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу до сторінки : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/221-18>.
5. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. [Електронний ресурс] : станом на 12 березня 2017 року / Верховна Рада України. – Режим доступу до сторінки : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

Огерук И. С. Сравнительный анализ уголовного законодательства Украины и Грузии в сфере служебной деятельности

В статье сделана попытка сравнить подходы к определению перечня уголовно наказуемых деяний в сфере служебной деятельности по уголовному законодательству Украины и Грузии. Определено, что в украинского и грузинского законодательства об уголовной ответственности есть много общих черт в определении уголовно наказуемых деяний в сфере служебной деятельности. Это связано с тем, что подходы к уголовно-правовой квалификации преступных деяний в указанной сфере являются подобными, поскольку основываются на законодательстве, которое сформировалось, когда эти страны были частями одного государства. Однако, есть и серьезные различия, которые заключаются в особенностях развития национальных законодательств об уголовной ответственности. Проанализировано и проведено сравнение конкретных составов преступлений в сфере служебной деятельности, предусмотренных Уголовным кодексами Украины и Грузии.

Ключевые слова: сравнительная характеристика, преступления в сфере служебной деятельности, коррупционные преступления, злоупотребление служебным положением, неправомерная выгода.

Ogeruk I. S. Comparative analysis of the criminal legislation of Ukraine and Georgia in the sphere of official activity

The article makes an attempt to compare approaches to the definition of the list of criminal acts in the sphere of official activity in the criminal legislation of Ukraine and Georgia. It is determined that the Ukrainian and Georgian legislation on criminal responsibility has many similarities in the definition of criminally punishable acts in the sphere of official activity. This is due to the fact that approaches to the criminal legal qualification of criminal acts in this area are similar, because they are based on the legislation that was formed when these countries were parts of one state. However, there are also serious differences, which lie in the peculiarities of the development of national legislation on criminal liability. Analyzed and compared specific crimes of crimes in the sphere of official activity, provided for by the Criminal Code of Ukraine and Georgia.

Key words: comparative characteristics, crimes in the sphere of official activity, corruption crimes, abuse of office, improper benefit.

Надійшла до редакції 3 вересня 2017 р.

